

POLITICKÁ KNIHOVNA

ŘADA I.

KNIHA VI.

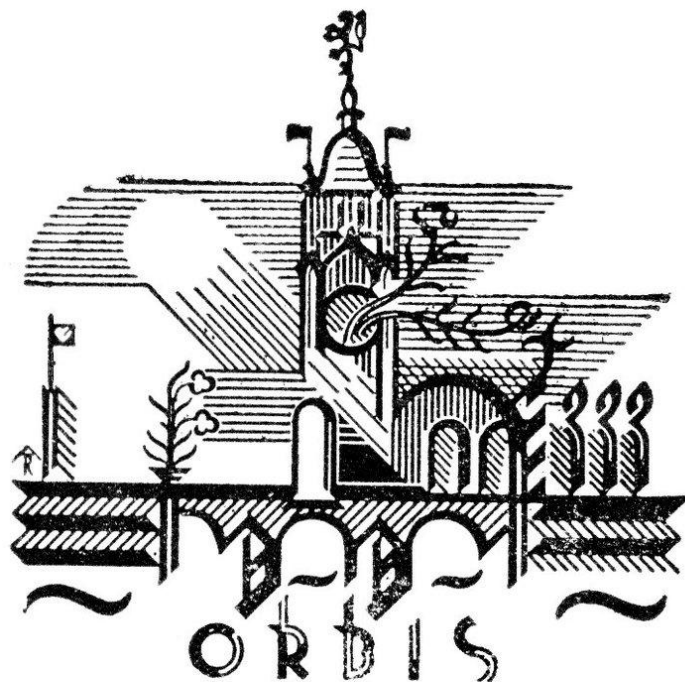
RAKOUSKO
A JEHO
HOSPODÁŘSKÁ EXISTENCE

Napsali

Doc. Dr. A. BASCH

A

Inž. J. DVOŘÁČEK

ZA Kč 15.—

POLITICKÁ KNIHOVNA

SBÍRKA SPISŮ
POLITICKÝCH, PRÁVNÍCH,
NARODOHOSPODÁŘSKÝCH A SOCIÁLNÍCH.
POŘÁDÁ F. VODSEĎÁLEK.
ŘADA I., KNIHA VI.

1925

NAKLADATELSTVÍ „ORBIS“ PRAHA
FOCHOVA 62

RAKOUSKO

B341

A JEHO

HOSPODÁŘSKÁ EXISTENCE

NAPSALI

DOC. DR. ANT. BASCH

ING. JAN DVOŘÁČEK

KNIHOVNA
VYSOKÉ ŠKOLY OBCHODNÍ
V PRAZE.

1925

NAKLADATELSTVÍ „ORBIS“ PRAHA

FOCHOVA 62

O B S A H :

Doc. dr. Ant. Basch :

Rakouské poměry hospodářské . . .	9—75
A. Základy rakouského národního ho-	
spodářství	11—34
I. Průmysl	11—20
II. Zemědělství a lesnictví	20—25
III. Obchod a doprava	25—26
IV. Banky	26—30
V. Cizinecký ruch	30
VI. Rakouský národní důchod	30—31
VII. Srovnání Rakouska se Švýcarskem	31—33
Postavení Vídně	33—34
B. Nynější hospodářská situace Ra-	
kouska	35—68
I. Dosavadní vývoj a příčiny krise	35—43
II. Otázka úvěrová	43—46
III. Daňové zatížení	46—51
IV. Zatížení sociální	51—54
V. Dopravní tarify a mzdy	54
Technická vyspělost	55—56
VI. Překážky odbytu v cizině	56—59
VII. Obchodní bilance	59—61

ZÁVĚR.

I. V dosavadních vývodech bylo zjištěno, že základy rakouského národního hospodářství mají mnohé bohaté zdroje, které jsou schopny dalšího rozvoje. Vedle zemědělství, které zaměstnává velkou část rakouského obyvatelstva a stojí na počátku příznivého vývoje, vedle vyspělého průmyslu zavedeného na mezinárodních trzích, který má dobré podmínky vývojové, jsou to bankovní ústavy, mezinárodní obchod a cizinecký ruch, které tvoří z největší části rakouský národní důchod.

Příčiny nynější nepříznivé hospodářské situace jsou trojího druhu a to: všeobecné příčiny vyplývající z celkové situace světového hospodářství, zahraniční příčiny, zvláště rakouské a vnitřní příčiny rakouské. Nepříznivé poměry světového hospodářství, pokles zahraničního obchodu mnohých států, zmenšená výroba a následkem toho i konsum, zvýšený výrobní aparát průmyslový a ochrannářská obchodní politika mají vliv též na situaci rakouskou. U Rakouska přistupují k tomu zvláštní příčiny (podobně jako u ČSR.), t. j. neurovnané dosud poměry v hlavních odbytištích ve střední Evropě, přetržení dřívějších souvislostí hospodářských, nepříznivé podmínky pro odbyt vysoce kvalitního zboží a konečně jsou to vnitřní poměry rakouské.

V r. 1925 ukazuje se postupné zlepšení hospodářské situace. Rakouská měna jest úplně stabilisována a byla přivedena v pevný poměr k zlatu, zásoba devis a zlata stoupá, tuzemská cenová hladina jest dosti stabilní, index cen velkoobchodních ve zlatě počítaný činil v led-

nu 138, v dubnu 134 a v červenci 137. Státní finance jsou až na investice, jež jsou hrazeny ze sanační půjčky, v rovnováze, výnos daní převyšuje preliminované příjmy. Vývoz proti r. 1924 stoupá, schodek obchodní bilance se zmenšuje, klesá počet nezaměstnaných a lepší se znenáhla zaměstnanost průmyslu. Také i za r. 1924 většina podniků platila dividendu. Hlavní podniky rakouské krizi poměrně dobře překonaly. Nynější situace bude také zlepšena dalším budováním vodních sil. Příznivý vývoj vykazuje zemědělství, což má dobré účinky také na výrobu průmyslovou a na obchod. Úvěrová situace jest v podstatě příznivější, úspory silně stoupají, výše úrokové míry se snižuje. Celkový hospodářský život do značné míry jest stabilisován a konsoliduje se, k čemuž přispívá též pokračující konsolidace ve státech sousedních.

Překonání krise vyžaduje ovšem zmenšení obtíží vnějších i vnitřních. Obtíže odbytové v cizině záležející ve zmenšené kupní síle, průmyslové nadprodukci a v ochranářské politice obchodní, budou se zmenšovati postupným zlepšením hospodářské situace zvláště ve střední Evropě a uzavíráním obchodních smluv celně-tarifních.

Tyto obtíže jsou veliké, pocitují se ještě tíživěji, je-li hospodářství v krizi a situace by v mnohém ohledu byla snazší, kdyby nastal v mezinárodní obchodní politice obrát k liberálnější tendenci. Liberálnější obchodní politika by zabránila v mnohých státech dalšímu dílem neproduktivnímu zvětšování průmyslu, zmenšila by nouzi o kapitál, usnadnila a zvýšila mezinárodní obchod a důsledkem toho výrobu v jednotlivých státech. Zvýšením mezinárodního obchodu a usnadněním výměny zboží by zmenšena byla u některých států nutnost hospodářského přeskupení a zmenšeny též kapitálové ztráty. Státy válkou ochuzené by potřebovaly, aby bylo možno využití dosavadních výrobních prostředků, aby umožněno bylo provedení mezinárodní dělby práce, aby nebylo nutno další ka-

pitály z části neproduktivně používati. Tato otázka dotýká se všech států, není jen otázkou rakouskou, avšak u Rakouska v některých detailech z různých důvodů působí tyto obtíže silněji.

Zmenšení vnitřních obtíží jest nutné, aby stoupala výkonnost a konkureční schopnost rakouských výrobků na světovém trhu, aby výroba byla zlevněna. Na prvním místě jest to vysoká úroková míra pro krátkodobý úvěr, nedostatek kapitálu pro investice a technické zdokonalení průmyslu i zemědělství, dále jest třeba zreformovati v některých směrech politiku sociální, aby byla úměrna nynější hospodářské situaci a konečně provésti, tak jako to bylo provedeno u států, hospodárnost a největší úspornost ve financích obecních a zemských. Bude-li tímto směrem postupováno, bude zvýšena soutěživost rakouského průmyslu, budou zvýšeny jeho výrobní náklady, což povede jistě k zlepšení zaměstnanosti, k zvýšení výroby a tím k jejímu dalšímu zlevnění.

Jest si třeba uvědomiti, že v nynější hospodářské situaci rakouské jedná se o vzestup a vybudování hospodářství po velké krizi, zejména inflační, o opatření kapitálu, který nelze nahrazovati uměle, nýbrž jen postupně úsporami. Jest proto vítati, že v poslední době vzrůst úspor rychle pokračuje, čímž hospodářskému životu dostane se velké úlevy. S tím souvisí nutnost, aby zachováván byl správný poměr mezi výrobou, důchody a spotřebou. Jest třeba vynaložiti velké úsilí v každém směru o zvelebení výroby, o lepší organizaci a specialisaci její, o zvýšení intensity práce, jest třeba se snažiti o rozšíření odbytišť, vyhledávání nových trhů a dobrou organizaci vývozu.

To vše jest ovšem cesta pomalého sílení, znenáhleho vzestupu, která spojena jest přechodně po případě i se snížením životní úrovně všech vrstev. Ale jen tato cesta vede k zvýšení výroby, zlepšení nynější situace a způsobí asi částečnou změnu hospodářské struktury Rakouska, ve které v budoucnosti bude se klásti větší důraz na výrobu.

Rakousko má však možnost překonati tuto krizi, má hospodářské zdroje, může vyráběti a zaměstnávatí své dělnictvo, může vyrovnati svou obchodní i platební bilanci, má schopnost životní, byť i prodělání krise vedlo přes značné obtíže a bylo spojeno se ztrátou. V této přechodné etapě k úplné konsolidaci svého hospodářství, které lze dosáhnouti jen vytrvalou prací a energií, bude Rakousko potřebovati a bude moci obdržeti zahraniční úvěry, které jeho situaci usnadní a přechod urychlí.

Srovnání nynějšího hospodářství s hospodářstvím před převratem.

II. Po rozboru základů rakouského hospodářství a po vylíčení nynější hospodářské situace a hlavních příčin krise srovnáme ještě nynější hospodářství s hospodářskými poměry před převratem v bývalém Rakousku, kteréžto srovnání ukazuje životaschopnost nynějšího Rakouska. Celkový roční důchod nynějšího Rakouska před válkou byl odhadnut nejméně na 4.4 miliardy z l. k o r u n. Z toho na důchod z výroby průmyslové, řemeslné, zemědělské, hornické a lesnické připadlo asi 3000 mil. z l. K, na důchody ze zvýšení hodnoty činnosti dopravní a obchodní 650 mil.; důchody, které jsou dnes aktivními složkami rakouské platební bilance, se odhadují na ca 1000 mil. z l. K. Tento celkový důchod, který — jak jsme uvedli — nebyl nízký na př. u srovnání s předválečným důchodem německým, zajišťoval životní schopnost nynějšího rakouského území.

Obyvatelstvo nynějšího Rakouska bralo tedy své důchody především z výroby prvotní a průmyslové, ve které byla jeho většina zaměstnána. (Roku 1910 75% z osob výdělečně činných.)

Dalším zdrojem byly důchody z obchodu, bank a z dopravnictví, ve kterých oborech bylo zaměstnáno 17% ze všech osob výdělečně činných a jen 8% připadlo na veřejné služby a na svobodná po-

v o l á n í. Silným pramenem příjmů byl cizinecký ruch.

Jest zkoumati, jaké změny nastaly převratem v těchto důchodových zdrojích a v možnostech práce a zaměstnání rakouského obyvatelstva:

Předně zůstávají zdroje výrobní v průmyslu, v řemeslech a ve výrobě p r v o t n í, které jsou základem existence nejméně p r o $\frac{3}{4}$ r a k o u s k é h o o b y v a t e l s t v a. Tyto zdroje zůstaly podstatně nezměněny, ovšem hlavně průmyslu připadá úkol přizpůsobiti se novým poměrům, zejména změnou výroby, specialisací a také hledáním nových odbytišť.

Též rakouský o b c h o d, který s dopravou a s bankami zaměstnává dalších 17% všech výdělečně činných (tyto skupiny úhrnem tedy 92%), podržel své existenční základy a naopak po převratě v novém Rakousku se obchod transitní velmi rozšířil, vzrostly také mezinárodní funkce vídeňské plodinové bursy. Totéž platí o činnostech dopravních.

R a k o u s k é b a n k y ztratily samostatnou působnost ve státech nástupnických, avšak většina jejich úřednictva zůstala v dřívějších filiálkách, které byly přetvořeny na nové ústavy. Vídeňské banky podržely pak svůj mezinárodní význam a získávají jednak důchody pro rakouské hospodářství, jednak dávají možnost zaměstnání svým úředníkům. Při svém mezinárodním postavení mohly by vídeňské banky zaměstnati v Rakousku skoro tak veliký počet úředníků, jako před válkou v nynějším Rakousku zaměstnávaly. K zvýšení počtu úřednictva následkem inflace nedá se ovšem přihlížeti.

Oslabení hlavně pro Vídeň znamená přeložení sídel průmyslových podniků do nástupnických států, zmenšení počtu úřednictva ústředních úřadů a ztráta dvoru panovnické rodiny a vojska. Přestěhování sídel hlavně průmyslových podniků neznamená však úplnou ztrátu, neboť téměř všechny tyto podniky ponechaly ve Vídni velká zastoupení a kromě toho značný počet úřednictva se též odstěhoval, takže

se současně zmenšil úměrně počet osob, které z tohoto zdroje braly důchody.

Zmenšení počtu úřednictva má význam hlavně potud, pokud toto bralo své důchody ze zdrojů ostatních států bývalého Rakouska. Ztráta bývalého císařského dvora a vojska je citelná a má význam hlavně pro obchod a pro řemesla, pak pro průmysl, který pro vojsko dodával. To platí pak vůbec o všech dodávkách státních býv. Rakouska, pokud rakouský průmysl dostával větší podíl, než kolik na něho mělo připadnouti.

Těmito změnami dotčena byla svobodná povolání, na př. advokáti, kteří zastupovali podniky dnes mimo Rakousko sídlící, inženýři a pod. Ale činnost zástupců svobodných povolání i dnes silně sahá přes hranice Rakouska.

Z tohoto přehledu jest viděti, že zmenšení důchodových zdrojů následkem změn převratem vyvolaných nastalo v poměrně malé míře v bankovníctví, ve větší přesídlení centrál těch podniků, jejichž větší část sídlí mimo Rakousko, zastavením platů na ústřední úřady bývalého Rakouska, pozbytím velkého vojska a konsumu bývalého císařského dvora. Následkem tohoto zmenšení důchodu jest proto předně zmenšená zaměstnanost úřednictva částečně v bankovníctví a v průmyslu, pak ve svobodných povoláních, nutnost restrikce úřednictva státního, která z velké části byla už provedena a musila zvýšiti nabídku úřednických sil; zmenšení konsumu těchto vrstev má vliv hlavně na výrobu živnostenskou a na obchod, menší měrou na výrobu tovární.

V ostatních důchodových zdrojích nenastaly velké změny. Jest to zvláště cizinecký ruch, dále transitní obchod a doprava a kapitálové důchody z ciziny.

Z toho přehledu ukazuje se také směr nutného přeskupení rakouského hospodářství, aby nahrazeny byly ztracené zdroje důchodové a opatřena možnost zaměstnanosti. (Určité hospodářské přeskupení musila po válce provést většina států, zejmé-

na státy nově vzniklé a všude vyžaduje to značných obětí.) Toto přeskupení jest tedy žádoucí jednak v průmyslu, jak bylo už naznačeno, menší měrou v drobné výrobě, velmi silně v úřednictvu všeho druhu, zvláště ve Vídni.

Úbytek důchodů týká se jen menší části rakouského národního důchodu a nutnost přeskupení relativně i absolutně malého počtu osob výdělečně činných. Rakousko má možnost tuto přeorganizaci provést. Zvýšení průmyslové i zejména zemědělské výroby zaměstná nyní nezaměstnané dělnictvo a část úřednictva. Hlavně zvelebení zemědělské výroby, povznesení družstevnictví a zemědělského průmyslu opatří možnost zaměstnání značného počtu úřednictva, které se musí patřičným způsobem vyškolit. Již nyní jeví se o toto úřednictvo nouze. Veliké možnosti pro opatření zaměstnání úřednictvu jsou ve využití vodních sil, v povznesení cizineckého ruchu a zprostředkování mezinárodního obchodu.

Aby toto přízpusobení se novým poměrům, které jest proveditelné, se mohlo uskutečnit, jest k tomu třeba vedle kapitálu záměrné hospodářské politiky a velikého úsilí. Této politiky povětšinou nebylo až do krise v r. 1924 propuknuvší a proto mohli jsme nynější situaci označiti jako přechodnou, která vede k onomu přeskupení. Jelikož jeho hlavním předpokladem jest povznesení výroby i obchodu, jest nutno, aby vnitřní i vnější překážky, o nichž bylo dříve mluveno a které se tomu staví v cestu, byly postupně zmenšovány a odstraňovány. Po provedení postupné reorganizace nabude rakouské hospodářství vývojem doby jistě jiné podoby a bude se ještě více než dosud opírat o svou vlastní tuzemskou výrobu. Provedené přeskupení odstraní postupně nezaměstnanost a onu část krise, která s ním souvisí.
